

Nominalismus v novinách [1995]

V nepochybně záslužné kritice a polemice s poradcem ministra financí J. Kinkorem (*MFD*, 26. 5. 95) poukázal Jan Sokol (*Literární noviny*, 3. 8. 1995) na problematičnost (a vůbec podivnost) Kinkorovy „filosofie“ způsobem, který sám bohužel rovněž zdaleka není filosoficky bezchybný, což pohříchu a k našemu politování podstatně oslabuje onu záslužnost. I když jde o text, který si zajisté nedělá nároky na teoretickou objektivnost, byl by jeho autor býval měl zůstat v mezích teoretické korektnosti (nebo se alespoň nedopouštět zjevných teoretických nekorektností, z nichž si některé ukážeme). Sokol ve svém článku píše: *„bez ‚obecných‘ pojmů totiž vůbec nemůžeme mluvit a naopak nic striktně jednotlivého vlastně neexistuje: i když řeknu ‚naše Minda‘, je to přísně vzato ‚obecný‘ čili souhrnný pojem pro spoustu různých dílčích zkušeností z celého života kotěte a kočky, kterou nemohu nikdy mít před očima úplně celou“*. Postupně tedy ukážeme na hlavní chyby, jichž se v této krátké pasáži dopustil. 1) Bez (obecných) pojmů zajisté už ani nedokážeme mluvit, ale jen proto, že jsme Evropané; nicméně dokonce ještě dnes existují, a zejména v minulosti existovaly četné kulturní okruhy, kde lidé neměli o pojmech ani zdání a kde jich nepoužívali. Celé předlouhé období myšlení a vůbec života v mýtu (tj. ve společnostech, které žily ve světě mýtu) se obešlo bez pojmů a bez pojmovosti, tohoto světodějného vynálezu starých Řeků. 2) Výrok, že *„nic striktně jednotlivého vlastně neexistuje“*, je nejen problematický (a podivný), ale přímo absurdní a filosoficky (i logicky) vadný. (Nechávám stranou „zadní vrátka“, jimiž by Sokol možná chtěl unikat s poukazem na uvozovky, jimiž opatřil slovo „jednotlivý“; byla by to nicméně docela zajímavá podívaná.) V souvislosti s následující částí věty, jež přichází za dvojtečkou, to znamená, že „naše Minda“ jakožto konkrétní, jedinečná, s jinými nezaměnitelná a zejména, „celá“ kočka, která má jedinečný vztah k „nám“ a naopak zase „my“ k ní, „vlastně neexistuje“. Pak ovšem vlastně neexistuje ani žádný jednotlivý (partikulární), konkrétní člověk (tedy ani „my“). (*In margine*: Kde zůstává Sokolovo křesťanství, které je dějinně odpovědné za vypjatý důraz na jedinečnost a nezaměnitelnost každého člověka před Bohem, a tudíž i před lidmi?) 3) Na čem to Sokol zakládá? Čím argumentuje? To, „čemu“ říkáme (a „co“ tedy pro nás „je“) „naše Minda“, není „přísně vzato“ nic než *„obecný čili souhrnný pojem“*, který je založen na *„spoustě různých dílčích zkušeností z celého života“* zmíněné *„naší kočky“*. Nevysloveným, ale zřetelně předpokládaným a zřejmě vskutku sdíleným předsudkem Sokolovým tu je falešná domněnka (kvaziempiristické provenience), že co nemohu mít (v jedinou chvíli) před očima, to neexistuje. A protože „úplně

celou“ kočku (jak postupně vypadá od narození až do stáří) vidět opravdu nemohu (Rádl v analogickém smyslu píše, že živé bytosti jsou neviditelné), „naše Minda“ striktně vzato neexistuje. 4) Nelze ovšem zcela pominout ani to, že v textu zůstala dvojsmyslnost v užití slova „*spousta různých dílčích zkušeností z celého života kotěte a kočky*“: není totiž jasné, zda tu má Sokol na mysli zkušenosti samotné Mindy, nebo spíše naše zkušenosti s Mindou. Nejde tu jen o nepřesné vyjádření, nýbrž v pozadí především o závažný (filosofický) problém: kdyby totiž šlo jen o naše zkušenosti s Mindou, pak by náš pojem „naší Mindy“ mohl zahrnovat jen ty zkušenosti, které jsme vskutku „udělali“, tj. sami „zakusili“. K pojmu „naší Mindy“ by tedy nemohlo náležet nic, co by se nějakým, jakkoliv významným způsobem v životě „naší Mindy“ (doufejme, že skutečné, jedinečné, a tedy partikulární, jednotlivé kočky, které ovšem Sokol odpírá „striktně vzatou“ existenci) vskutku přihodilo, aniž bychom s tím my měli svou „zkušenost“ (nikdy by to tedy zase nemohla být kočka „úplně celá“). Pokud však půjde o „různé dílčí zkušenosti“ naší Mindy, je třeba se obávat o značné snížení úrovně a kvality našeho „obecného“ pojmu, který by měl vycházet z kočičích zkušeností. (Nemluvě o tom, jak bychom se my lidé k těm kočičím zkušenostem vůbec propracovali.) V potírání pseudo-nominalismu zašel Jan Sokol zkrátka příliš daleko; přesněji řečeno, sešel z cesty.

L. Tvrdý